

Selected issues of the historical development of responsibility for crimes committed by persons holding responsible and particularly responsible position

Окремі питання історичного становлення відповідальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище

Yevgen Kotets

Key words:

responsible and particularly responsible position, crime, corruption, high-ranking official, criminal liability.

Ключові слова:

відповідальне та особливо відповідальне становище, злочин, корупція, високопосадовець, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні курсу на реальне викорінювання рівня корупції зумовило прийняття низки нормативно-правових актів, зокрема Законів України «Про запобігання корупції»¹ та «Про державну службу»², головною метою яких є мінімізація корупційних проявів і корупційних ризиків. Разом із прийняттям указаних Законів українське суспільство вимагає здійснення чітких та ефективних кроків щодо боротьби з вершиною корупційного складника – особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, і винесення обвинувальних вироків унаслідок їхньої протиправної діяльності. Крім того, протиправна діяльність осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, реально загрожує розбудові демократичного суспільства й правової держави.

Попри це, варто зазначити, що досягнення позитивних кроків щодо протидії злочинам, що вчиняються особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, неможливе без знання процесуальної форми розслідування злочинів, що вчиняються вказаною категорією осіб, і тактики розслідування таких злочинів, що включає передбачене законом найбільш доцільне застосування слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Так, в Україні активний рух у боротьбі зі злочинами, що вчиняються особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, розпочато після 2014 року. Це пов'язано з вектором на прийняття загальноєвропейських принципів державного управління, а також створення нових правоохоронних органів (Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань), завдання яких – боротись із корупцією у вищих ешелонах влади.

Стан наукового дослідження. Таким науковцями, як І.В. Бабій, Г.П. Власова, С.Г. Волкотруб, В.І. Галаган, Г.М. Доросінська, С.М. Мельник, Л.Д. Удалова, М.Є. Шумило й інші, досліджувалися окремі питання розслідування злочинів, учинених суддями, особами, які мають імунітет, та іншими високопосадовцями, поряд із цим питання, пов'язані з історичним становленням відповідальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, досліджені лише епізодично.

Мета статті – дослідження питання історичного становлення відповідальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище.

Виклад основного матеріалу. Однією з перших згадок про вчинення злочинів особами, які займають особливо відповідальне становище, є призначення Клеомена, грецького намісника Єгипту, в 320-ті роки до н. е. Олександром Македонським, який, використовуючи своє службове становище, маніпулював поставками зерна з Єгипту до Греції, що призвело до гострого дефіциту зерна та голоду в грецьких містах

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>.

² Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.

упродовж 5 років³. Також письменник і філософ Плутарх приписував королю Македонії Пилипу II (правив у 359–336 рр. до н. е.), батькові Олександра Македонського, крилатий вислів, що не існує таких високих кріпосних стін, через які б неможливо було перебраться ослу, нав'юченому золотом⁴.

Аналіз наукових публікацій дає можливість установити ще низку прикладів учинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. Так, за часів античності Карфаген (III ст. до н. е.) був найбагатшою та найкорумпованішою державою античності, про яку грецький історик Полібій писав, що в Карфагені ніщо не вважається ганебним, що може дати прибуток. Претенденти на державні посади отримують їх шляхом відкритої проплати – хабара (за українським законодавством – неправомірна вигода)⁵, а наприкінці III ст. до н. е. службова злочинність там сягала таких масштабів, що у владі та державних органах Карфагена домінувала партія, яка фактично відстоювала інтереси не власної країни, а Риму⁶.

Ураховуючи широкий вплив корупції на осіб, які займали ключові владні посади, варто підкреслити думку старогрецьких філософів Платона й Аристотеля, які критично ставилися до зловживання владою. Так, Аристотель уважав корупцію найважливішим чинником, здатним привести державу якщо не до загибелі, то до виродження⁷, найголовніше за всякого державного ладу – це за допомогою законів і решти розпорядку влаштувати справу так, щоб посадовцям неможливо було наживатися⁸. Зазначене, як видається, не втратило своєї актуальності й сьогодні, що підтверджує вірність думок Аристотеля та визначну роль розвитку законів і створення гідних умов праці й життя державних службовців, а також упровадження в їхній роботі високих моральних орієнтирів, спрямованих на покращення іміджу служби.

Надалі потрібно підкреслити, що початок Нового часу, поява в Європі централізованих держав ознаменували новий етап у розвитку службової злочинності. Індустріалізація призвела не тільки до економічного зростання, а й до збільшення спектру суспільного розподілу та підвищення значення владних рішень. Політична влада все більш ставала «товаром» на ринку, що зростав. Буржуазія, яка перемогла, брала активну участь у корупції вищих посадовців, а часто й «купувала» державні посади⁹. З початком становлення унітарних держав із вертикальною системою влади відбулося створення передумов для так званої політичної корупції, що було мотивоване тим, що зі становленням таких держав у них уже був сформований новий клас суспільства – буржуазію, яка за наявності активів і з урахуванням ролі й статусу державних службовців, у руках яких на той час була зосереджена значна влада, за кошти або інші матеріальні блага купувала необхідні посади або добивалась прийняття необхідних для них рішень.

На території сучасної України перші згадки про вчинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, з'являються за часів князівства, зокрема під час об'їзду князем і дружиною підвладних земель з метою збирання данини й учинення правосуддя («полюддя») і відбувалися події. Ідеться про сумнозвісний збір данини з древлян князем Ігорем узимку 945 р., коли київський князь відверто зловживав своєю верховною владою задля збирання зі своїх підданих матеріальних благ для себе і дружинників¹⁰.

За часів Петра I першим напівлегальним проявом хабарництва було «кормління» – інститут, за якого чиновництво «кормилось» (утримувалось) за рахунок населення відповідної території. Згодом такий стан речей почав зазнавати певних змін із централізацією держави та реформуванням управлінської системи у світлі її професіоналізації та переходу від тимчасової служби до постійної, коли утримання службовців

³ Коррупция в эллинистическом мире. Vlasti. biz. URL: <http://vlasti.biz/korruptsciya-v-stranah/korruptsciya-v-drevnem-mire/korruptsciya-v-ellinisticheskom-mire.html>.

⁴ Шабалин В.А. Политика и преступность. Государство и право. 1994. № 4. С. 46.

⁵ Полибий. Всеобщая история / пер., вступ. ст. и прим. Ф.Г. Мищенко; отв. ред. А.Я. Тыхов. 2-е изд. Санкт-Петербург: Ювента, 1994–1995. Т. 1. Кн. 1–5. 496 с.

⁶ Моммзен Т. История Рима. Санкт-Петербург: Наука; Ювента, 1997. 640 с.

⁷ Шабалин В.А. Политика и преступность. Государство и право. 1994. № 4. С. 44.

⁸ Аристотель. Сочинения: в 4 т. М.: Мысль, 1975–1984. Т. 4. С. 547; Кімлик Н.В., Кімлик Р.В., Жерж Н.А. Розслідування корупційних правопорушень в кримінальному процесі України: монографія. Ірпінь: НУДПУ, 2014. С. 10.

⁹ Козак В.І. Феномен корупції: науковий погляд на реальний стан в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvatu_upravl/2011_2/30.pdf; Кімлик Н.В., Кімлик Н.В. Исторический аспект виникнення корупції та корупційних злочинних діянь. Майбутнє правової системи України очима науковців: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 23 грудня 2011 р.): у 2 ч. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. 2. С. 70.

¹⁰ Повесть временных лет / подгот. текста, пер. и коммент. О.В. Творогова; под ред. Д.С. Лихачева, Л.А. Дмитриева, А.А. Алексеева, Н.В. Поньрко; РАН; ИРЛИ. Санкт-Петербург, 1997. Т. 1: XI -

відбувалось за рахунок центру з державної казни. Склалася своєрідна ситуація, коли поряд із державним утриманням чиновників продовжує існувати (але вже як додаткові доходи) і приватна винагорода – «посул». Проте такого роду винагороди продовжували вважатися соціально прийнятними й виправдовувалися столітніми традиціями утримання чиновників за рахунок поборів від населення¹¹. Розвиток суспільних відносин у цей період викликав зміни й у їх правовій регламентації, що призвело до появи нових нормативних документів – Судебників 1497 та 1550 рр. За всієї своєї прогресивності стосовно заборони посулів (як правило, у сфері судочинства) ці нормативно-правові акти залишили без уваги низку принципів обставин. Насамперед це відсутність чіткої санкції за одержання посулу, недосконала розробленість суб'єктивного складу одержання посулу та форм його прояву, що частково врегульовано Судебником 1550 р., де вперше відображено розмежування підкупу на мздоїмство та лихоїмство¹². Зазначене з формуванням і становленням вітчизняної правової системи відобразилось в утворенні такого юридично значущого терміна, як неправомірна вигода – кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Питання відповідальності за підкуп і його форми, а також за інші види зловживань по службі відображено й у прийнятому в 1649 р. Соборному Уложенні. Деякі дослідники критично оцінюють цей правовий акт, через те що він не розширив, а, навпаки, звузив сферу правового регулювання вказаного діяння¹³.

У Запорізькій Січі Велика екстраординаційна рада у своєму присуді від 23 грудня 1764 р. зазначила, що, згідно з військовим уставом, отаманам і старшинам забороняється на особисті потреби використовувати військову казну під страхом «смертного штрафу». Якщо отаман куреня поводить себе «не справно» або потаєє злодіям, він підлягає покаранню й наступного разу не може бути обраний отаманом¹⁴. Тобто передбачалася відповідальність «керівної» ланки Запорізької Січі за розтрату військової казни.

За часів Миколи I теж були прояви отримання дарунків високопосадовими чиновниками, з волі імператора Сенат у 1832 р. видав Указ «Про заборону начальницьким особам приймати приношення від суспільства», вважаючи, що дарунки або які-небудь приношення чиновникам не повинні мати місце в системі державного управління¹⁵. Також із прийняттям Уложенням про покарання кримінальних і виправних 1845 р. передбачалася відповідальність для чиновника, «... який не почне слідства у кримінальній справі, маючи достатній законний привід до початку оного ...», «про злочини і проступки в зносінах між начальниками і підлеглими», «про злочини і проступки чиновників поліції» (ст. 368)¹⁶.

Детально розглядалися і правові питання щодо боротьби з хабарництвом за часів правління Олександра III. Так, у грудні 1884 р. було затверджено Указ «О порядке совмещения государственной службы с участием в торговых и промышленных товариществах и компаниях». Відповідно до цього Указу, державна цивільна служба вищих посадових осіб визнавалася несумісною з участю в установах залізничних, пароплавних, страхових та інших торгівельних промислових товариств, а також суспільних і приватних кредитних асоціацій¹⁷. У Кримінальному уложенні 1903 р. встановлювалася відповідальність за невжиття заходів щодо запобігання або припинення злочину (ст. 643) [18]. Отже, як видається, ще за часів Російської імперії нормативними актами передбачалась відповідальність осіб, які займали керівні посади в державних органах, і працівників поліції (тобто осіб, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище), у вигляді різноманітних заборон приймати певні рішення й, відповідно, відповідальність за порушення таких дій.

Надалі потрібно відмітити положення Кримінального кодексу (далі – КК) УСРР 1922 р., який є першим кодифікаційним актом, що систематизував норми кримінального права, де, зокрема, передбачалася від-

¹¹ Серов Д. Противодействие взяточничеству в России: опыт Петра I (законодательные, правоприменительные и организационные аспекты). Уголовное право. 2004. № 4. С. 118.

¹² Савчук О.П., Бабич В.Л., Бабич В.А. Корупція: багатоаспектність явища: навч. посіб. Ірпінь: НУ ДПС України, 2009. С. 10.

¹³ Номоков П.В. Уголовно-правовая характеристика получения взятки: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Иркутск, 2005. С. 23.

¹⁴ Молдован В.В., Мелашенко В.Ф. Конституційне право: навч. посіб. Київ: Юмана, 1996. С. 12.

¹⁵ Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 377.

¹⁶ Козак В.І. Феномен корупції: науковий погляд на реальний стан в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav/2011_2/30.pdf.

¹⁷ Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 377.

повідальність за службові злочини (ст. ст. 105–118)¹⁸. Ці положення фактично були аналогічні з положеннями Кримінального кодексу УСРР 1927 року¹⁹. Так, розділом III «Службові злочини» окремими нормами КК УСРР 1927 р.²⁰ передбачалася відповідальність осіб, які займають відповідальне становище: за зловживання владою, перевищення або бездіяльність влади й неухвалене ставлення до службових обов'язків, якщо внаслідок цього стався повний розлад і розвал діяльності провідних центральних або місцевих органів управління чи таких самих господарських, державних органів виробництва, постачання, розподілу, торгівлі або транспорту, а саме позбавлення права займати відповідальні чи керівні посади протягом двох років (ст. 10); за те, що судді з корисливих чи з інших особистих мотивів ухвалють неправосудний вирок, рішення та інші постанови (ст. 102); за незаконне затримання або незаконне приведення й за примушення дати показання на допиті через застосування незаконних заходів особою, що провадить дізнання або слідство, а також за ув'язнення у вигляді запобіжного заходу з корисливих або інших особистих мотивів (ст. 103); за привласнення або розтрату, що вчинила відповідальна службова особа (ч. 2 ст. 104); за взяття хабара, вчинене при обтяжуючих обставинах, як-от відповідального становища службової особи, яка взяла хабар (ч. 2 ст. 105). Отже, наведене дає право стверджувати, що в кримінальним законодавством уперше передбачалася відповідальність осіб, які займають відповідальне становище, як окремого злочину, так і кваліфікуючої ознаки службового злочину.

Наступний акт, який нами досліджено, – це КК УСРР 1960 року²¹, зокрема в його первинній редакції він мав главу VII «Службові злочини», назва та зміст якої було змінено на «посадові злочини»²² (зловживання владою або посадовим становищем (ст. 165); перевищення влади або посадових повноважень (ст. 166); халатність (ст. 167); одержання хабара (ст. 168); посередництво в хабарництві (ст. 169); провокація хабара (ст. 171); посадовий підлог (ст. 172)).

Окремо необхідно зупинитися на положеннях глави VIII «Злочини проти правосуддя»²³, зокрема за відомо незаконний арешт, затримання або привід (ст. 173); притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 174); примушення давати показання (ст. 175); винесення суддями завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 176); втручання у вирішення судових справ з використанням службового стану (ч. 2 ст. 176¹). Перелічені правопорушення можна зарахувати до вчинення їх особами, які займають відповідальне становище.

Стосовно осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, то ч. 2 ст. 164 КК України 1960 р. закріплювався відповідний термін і, відповідно до ст. 168, визначалося це як кваліфікуючі ознаки кримінальної відповідальності, відповідно, посадовою особою, яка займає відповідальне становище (ч. 2 ст. 168), та посадовою особою, яка займає особливо відповідальне становище (ч. 3 ст. 168). Отже, аналіз положень КК України 1960 р. дає змогу стверджувати, що в його положеннях уперше закріплено такий термін, як «посадова особа, яка займає особливо відповідальне становище».

З прийняттям КК України²⁴ закріплено термін «службова особа, яка займає відповідальне, особливо відповідальне становище», і положення, які передбачають відповідальність цих осіб. Не заглиблюючись в аналіз статей закону про кримінальну відповідальність, які передбачають відповідальність службових осіб, зазначимо, що виключно ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (ч. ч. 3, 4), ст. 368² «Незаконне збагачення» (ч. ч. 2, 3), ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі» (ч. ч. 2, 3) закріплено відповідальність службової особи, яка займає відповідальне або особливо відповідальне становище.

Підсумовуючи наведене, можна зробити **висновки**, що кримінальна відповідальність осіб, які займають відповідальне або особливо відповідальне становище, передбачалась ще за стародавніх часів. У подальшому за часів Радянської влади відслідковується передбачення на законодавчому рівні відпові-

¹⁸ Михайленко П.П. Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР. Київ, 1959. Ч. 1. 312 с.

¹⁹ Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. (в редакції 1949 р.). Київ: Держполітвидав, 1950. С. 36–40.

²⁰ Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. (в редакції 1949 р.). Київ: Держполітвидав, 1950. С. 37–38.

²¹ Кримінальний кодекс України: Закон Української РСР від 28 грудня 1960 року (Кодекс уведено в дію з 1 квітня 1961 року). Відомості Верховної Ради УСРР. 1961. № 2. Ст. 14.

²² Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб: Закон України від 11 липня 1995 року № 282/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 29. Ст. 216.

²³ Кримінальний кодекс України: Закон Української РСР від 28 грудня 1960 року (Кодекс уведено в дію з 1 квітня 1961 року). Відомості Верховної Ради УСРР. 1961. № 2. Ст. 14.

²⁴ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

дальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне становище. За часів же незалежності України в закон про кримінальну відповідальність уведено ще одного суб'єкта відповідальності – особу, яка займає особливо відповідальне становище.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню становлення відповідальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище. З'ясовано, що за часів Запорізької Січі передбачалась відповідальність «керівної» ланки за розтрату військової казни, за часів Російської імперії нормативними актами передбачалась відповідальність осіб, які займали керівні посади в державних органах, і працівників поліції (тобто осіб, що займають відповідальне та особливо відповідальне становище) у вигляді різноманітних заборон приймати певні рішення й, відповідно, відповідальність за порушення таких дій. Кримінальними кодексами УРСР 1922 та 1927 рр. уперше передбачалась відповідальність осіб, які займають відповідальне становище, як окремого злочину, так і кваліфікуючої ознаки службового злочину. Отже, за Радянської влади відслідковується передбачення на законодавчому рівні відповідальності за вчинення злочинів особами, які займають відповідальне становище. За часів же незалежності України в закон про кримінальну відповідальність (окремо від особи, яка займає відповідальне становище) введено ще одного суб'єкта відповідальності – особу, яка займає особливо відповідальне становище.

Summary

The article is devoted to the historical development of responsibility for crimes committed by persons holding responsible and particularly responsible position. It was clarified that at the time of the Zaporizhska Sich the responsibility of the "leadership" unit was foreseen for the extermination of the "war chest"; during the Russian Empire, the normative acts provided for the responsibility for crimes committed by persons holding responsible position in state bodies and police officers (persons holding responsible and particularly responsible position), in the form of various prohibitions to make certain decisions and, accordingly, to foresee liability for the violation of such actions. The Criminal Codes of the USSR in 1922 and 1927 for the first time provided for the responsibility of the persons holding responsible position, as an individual crime, and a qualifying sign of an official crime. Consequently, under Soviet power, it is foreseen that, at the legislative level, responsibility for crimes committed by persons holding responsible position. During the time of independence of Ukraine in the law on criminal liability (separate from the person holding responsible position) introduced another subject of responsibility – a person holding particularly responsible position.

Використана література:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>.
2. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
3. Коррупция в эллинистическом мире. Vlasti. biz. URL: <http://vlasti.biz/korruptsciya-v-stranah/korruptsciya-v-drevnem-mire/korruptsciya-v-ellinisticheskom-mire.html>.
4. Шабалин В.А. Политика и преступность. Государство и право. 1994. № 4. С. 43–52.
5. Полибий. Всеобщая история / пер., вступ. ст. и прим. Ф.Г. Мищенко; отв. ред. А.Я. Тыжов. 2-е изд. Санкт-Петербург: Ювента, 1994–1995. Т. 1. Кн. 1–5. 496 с.
6. Моммзен Т. История Рима. Санкт-Петербург: Наука; Ювента, 1997. 640 с.
7. Аристотель. Сочинения: в 4 т. Москва: Мысль, 1975–1984. Т. 4. 830 с.
8. Кімлик Н.В., Кімлик Р.В, Жерж Н.А. Розслідування корупційних правопорушень в кримінальному процесі України: монографія. Ірпінь: НУДПУ, 2014. 226 с.
9. Козак В.І. Феномен корупції: науковий погляд на реальний стан в Україні. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_uprav/2011_2/30.pdf.

10. Кімлик Н.В. Історичний аспект виникнення корупції та корупційних злочинних діянь. Майбутнє правової системи України очима науковців: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23 груд. 2011 р.): у 2 ч. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. 2. С. 70.
11. Повесть временных лет / подгот. текста, пер. и коммент. О.В. Творогова; под ред. Д.С. Лихачева, Л.А. Дмитриева, А. Алексеева, Н.В. Поньрко; РАН; ИРЛИ. Санкт-Петербург, 1997. Т. 1: XI – начало XII века. С. 316–327.
12. Серов Д. Противодействие взяточничеству в России: опыт Петра I (законодательные, правоприменительные и организационные аспекты). Уголовное право. 2004. № 4. С. 118–120.
13. Савчук О.П., Бабич В.Л., Бабич В.А. Корупція: багатоаспектність явища: навч. посіб. Ірпінь: НУ ДПС України, 2009. 68 с.
14. Номоков П.В. Уголовно-правовая характеристика получения взятки: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Иркутск, 2005. 187 с.
15. Молдован В.В., Мелашенко В.Ф. Конституційне право: навч. посіб. Київ: Юмана, 1996. 617 с.
16. Павленко С.О. Основні етапи боротьби з хабарництвом: історичний аспект. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 2. С. 373–382.
17. Михайленко П.П. Нариси з історії кримінального законодавства Української РСР. Київ, 1959. Ч. 1. 312 с.
18. Кримінальний кодекс УРСР 1927 р. (в редакції 1949 р.). Київ: Держполітвидав, 1950. 168 с.
19. Кримінальний кодекс України: Закон Української РСР від 28 грудня 1960 року (Кодекс уведено в дію з 1 квітня 1961 року). Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. Ст. 14.
20. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності посадових осіб: Закон України від 11 липня 1995 року № 282/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 29. Ст. 216.
21. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Yevgen Kotets,

*post-graduate student of the Department of Criminal Law,
Process and Criminology of the Higher Educational Institution "European University",
Kyiv, Ukraine*